

LOKALE EN REGIONALE GESCHIEDBEOEFENING OP NIEUWE PADEN: EEN NOODZAAK

Harry Van Royen

Het fin-de-siècle gevoel heeft duidelijk ook een toename in de interesse voor geschiedenis tot gevolg. De veelheid aan historische producties, van roman- tot filmvorm, brengen, samen met de toegenomen vrije tijd en de nood aan kennis over het eigen familieverleden

duizenden geïnteresseerden op de been. Bij de actieve genealoog is het doel eenvoudig vast te stellen: het in elkaar steken van de familiestamboom, liefst zo ver mogelijk terug in de tijd en met zo veel mogelijk adellijke contactpunten. Het is een zuiver individuele expressie-

vorm waar het historisch onderzoek niet veel bruikbaar materiaal kan uithalen. Enkele duizenden genealogen zoeken nog steeds gedreven naar hun afkomst en gaan daarbij geen afstand uit de weg. Wanneer ze niet alleen oog hebben voor de ladderstructuur van hun familie, maar daar ook nog meer randgegevens bij willen verwerken is de stap naar lokale geschiedenis gezet. In 1970 organiseerde de KBOV een reflectiedag rond lokale geschiedenis in Oost-Vlaanderen, waarbij een heel pak praktische aanwijzingen werden gegeven om de heemkundige vrijwilligerswerking kwalitatief te verbeteren. Hierbij herhaalde men een aantal elementen die prof. dr. Jan Dhondt ook reeds in de jaren '50 gesteld had ten opzichte van de toen nog vooral regionaal historische verenigingen. Een bepaald spanningsveld tussen de amateur en de vakhistoricus bestaat nog altijd. De beide aantallen zijn wel drastisch toegenomen. In Vlaanderen zijn er nu iets meer dan 110.000 mensen actief en passief bezig met lokale geschiedenis, terwijl er enkele duizenden historici rondlopen.

1. Heemkunde

Van die 110.000 heemkundigen zijn er naar schatting een 3.000 echt actief met hun hobby bezig, verzamelen gegevens en verwerken die in het beste geval in bijdragen voor een lokaal heemkundig tijdschrift. De rest consumeert het aangeboden en geeft dat al dan niet verder door aan andere geïnteresseerden die geen formeel lid zijn van een heem- of geschiedkundige vereniging. Het betreft

hier dus een niet onbelangrijke vorm van volksontwikkeling en bijdrage in het proces van levenslang leren. De bedoeling van de Vlaamse Gemeenschap om binnen alle segmenten van het (vrijwilligers)werk de kwaliteitsnorm te laten stijgen kan hier wel problemen geven.

Vanuit het hobbestandpunt kunnen veel actieve en passieve heemkundigen onder de noemer van verzamelaar gecatalogeerd worden. Het samenbrengen en vervolledigen van de heemkundige verzameling primeert in vele gevallen op de studie van de ruimere problematiek van wat men verzamelt. Ook op een heemkundige boekenbeurs valt dat op. Men snuffelt rond en zoekt vooral oude boekjes over het eigen dorp maar schenkt bitter weinig aandacht voor gespecialiseerde historische vakliteratuur. Misschien ligt het niveau van deze publicaties te hoog? In de meeste gevallen dient dat te worden tegengesproken. Meestal hangt het probleem samen met de onderzoeksopties van de vrijwilliger.

We konden dit probleem perfect volgen in het heemkundig samenwerkingsproject Grensheemkringen Loon-Brabant. Historische projectwerking op regionaal niveau wordt door de verschillende participerende heemkundige kringen bekeken volgens de scholingsgraad. Hierbij bedoelen we niets pejoratiefs, maar we stelden vast dat heemkringen waarin historici actief waren met projecten naar voor kwamen waar de moeilijkheidsgraad beduidend hoger lag dan bij de projectvoorstellen van

kringen die enkel amateurs in de rangen telden. Het onderwerp kon na duiding meestal wel op de nodige bijval rekenen, maar het onderzoek verloopt zeer ongelijk. De regionale onderzoeksfocus ligt veel amateurs duidelijk niet, wat er in buurdorp Y gebeurde is niet interessant. Daarenboven werd die interesse bemoeilijkt door het feit dat de benodigde archivalia zich niet ter plekke bevonden, maar in Antwerpen, Brussel, Hasselt, Maastricht, Luik, Parijs, Den Haag, ... en men daarenboven geen inzicht heeft in wat men waar kan gaan zoeken en met enig geluk kan vinden. De archiefkennisproblematiek stelt zich ook op vlak van kennis en inzicht hoe men relevante literatuur bij elkaar kan brengen. In vele gevallen kent men de *AGN* nog niet eens, laat staan de *Bibliografie van de Geschiedenis van België* of andere wetenschappelijke historische tijdschriften. Het initiatief van het Centrum voor Geschiedenis van de RUG om een reeks *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente?* uit te brengen is dan ook een goed initiatief geweest. We stellen evenwel vast dat vooral deel 1, over de 19de en 20ste eeuw goed zijn weg heeft gevonden naar de amateur, maar dat dat minder het geval is voor de andere delen. De verzamelaar in de heemkundige sector maakt wel dat een aantal onder hen alle andere delen kopen om de reeks volledig te hebben. Of men effectief het aangeboden leest en gebruikt is weer een andere, open vraag. Vanuit academisch standpunt is deze reeks goed, maar voor de amateur blijkt de nood er vooral in te

bestaan om per thema een handig boekje te kunnen raadplegen. Dat blijkt in ieder geval goed aan te slaan bij de Nederlandse amateurs.

2. Leemtenonderzoek

Zou er dan meer soelaas kunnen komen door het stimuleren van historici om zich actief te mengen in lokale heem- en geschiedkundige kringen. Hun aantal in deze verenigingen is minimaal te noemen, zeker in een dorpsgebonden heemkundige kring. De pleinvrees van de historicus om zich in dit nest te begeven wordt meestal ingegeven door de angst dat de aanwezige amateurs te veel verzamelaars zijn en dat daardoor de historische werking op de schouders van de zich vertonende historicus zal terechtkomen. Anderzijds zien nog vele oudere amateurs jongere historici niet graag afkomen voor een veelheid van sociale en intellectuele redenen.

De vraag is dan ook of scholing hieraan iets ten gronde kan veranderen. Geïnteresseerde amateurs kunnen voor specifieke projecten bijgewerkt worden, verschillende stadsarcheologieprojecten in Gent, Brugge en Antwerpen bevestigen dat. Ook de vrijwilligers die zich bij de Stichting Vlaams Erfgoed engageren zijn bereid om zich in een bepaalde materie in te werken. Probleem is evenwel dat de meeste van deze vrijwilligers niet uit het gewone heemkundig circuit komen, geen verzamelaar zijn, maar wel zwaar geïnteresseerd in een bepaald iets. Bij alle vrijwilligers is er een constante: de herkenbaarheids- en interessefactor is doorslaggevend om zich te engageren.

Geprojecteerde verwachtingen naar vrijwilligers toe in het kader van projectonderzoeken valt meestal tegen op vlak van de aard, de kwaliteit en de timing van de respons.

De dualiteit tussen amateurs en vakhistorici zal hoe dan ook blijven bestaan. We kunnen en moeten alleen de kloof kleiner maken. De stap zal daarbij vooral vanuit het academisch milieu moeten gezet worden. Thematische studies op provinciaal niveau kunnen daarbij een belangrijke aanzet zijn. Het provinciearchief van West-Vlaanderen probeerde dat reeds met een tentoonstelling annex boekje over de evolutie van de West-Vlaamse nijverheid. Het prosopografisch onderzoek van Oost-Vlaamse provincieraadsleden is niet echt wat in het buitenland onder de noemer provinciale geschiedenis wordt verstaan; in Engeland ging men reeds eind jaren 1950 van start met een themagebonden provinciale synthesesgeschiedenis, in Nederland gebeurde dat recent nog in Noord-Brabant voor de periode 1796-1996. Deze algemene of projectmatige synthesesstudies zijn zowel voor het wetenschappelijk en het geïnteresseerd publiek belangrijk, maar tegelijkertijd stelde zich in Nederland ook het probleem van de vertalingsoefeningen naar de amateur toe via de nu ook bij ons met succes lopende Waanders reeks "De tijd van toen" en lezingenpakketten voor heem- en geschiedkundige verenigingen. De vlot geschreven en zwaar geïllustreerde tijdschriftafleveringen van het Waanders concept haalden in Nederland een score van minstens vijf

maal meer verkochte exemplaren dan de synthesesstudies.

In Noord-Brabant maakte men naast het driedelig geschiedenisboek over de recente geschiedenis van Nederlands grootste provincie ook een leemtenlijst op. Als oefening na een synthesesstudie natuurlijk aan te raden, maar doordat de rapporteurs te veel op het eigen bureau bleven hangen kan er in feite een leemtenlijst van de leemtenlijst opgemaakt worden. Multi- en interdisciplinair werken is natuurlijk nooit eenvoudig en dat element kan bij de vakhistoricus zeker nog verbeterd worden.

Bij de amateurs is en blijft het een vrijblijvende hobby. Zij moeten wel leren dat wanneer onderzoeksresultaten gepubliceerd worden, zelfs al is de oplage van het lokale heemkundig tijdschrift maar beperkt tot een 100-tal exemplaren, er enige deontologische verantwoordelijkheid op zijn plaats is. Het bijspijkeren van de heuristiek zou dan ook een erezaak moeten zijn, evenals het redactioneel zuiver beschrijven én interpreteren van de informatie of zeker van de ruimere duiding. In vele gevallen is er van de na te streven relatieve objectiviteit en vooral neutraliteit niet veel te merken en worden bepaalde politiek gekleurde opvattingen, historisch incorrect, dikwijls meer dan veertig jaar oud, herhaald. Aangezien minstens 100.000 Vlamingen via dit medium historisch worden bijgewerkt, in de meeste gevallen jaren nadat men nog schools geschiedenisonderricht heeft gekregen is het belangrijk dat dat wordt vermeden, zeker wanneer dat materiaal door

grootouders wordt doorgegeven aan hun kleinkinderen om het te gebruiken voor een spreekbeurt in het onderwijs, waar er voor de rest geen tijd is om meer en beter geschiedenis te geven.

3. Toekomstopties

De na te streven wisselwerking tussen amateurs en academici kan niet geforceerd worden. Naast het aanbieden van synthesekennis is het proberen werken met leemtenlijsten een van de mogelijke actiepunten. Mits het aangereikt krijgen van de nodige voorkennis kan de amateur rond bepaalde onderzoeksitems in lokaal bronnenmateriaal bouwstenen zoeken die de historicus in zijn verder onderzoek kan integreren. Het opstellen van een initiatief als een Dag van de (Nieuwste) Geschiedenis voor Amateurs zou daarbij een goede aanzet kunnen zijn om beide werelden met elkaar in contact te brengen.

Op die manier zou ook het groeiend aantal geïnteresseerde maar niet noodzakelijkerwijze in verenigingsverband georganiseerde en bereikbare vrijwilligers kunnen gestimuleerd, geactiveerd en begeleid worden.

Een andere optie om de decretaal na te streven kwaliteitsverbetering te betrachten is het aanpassen van de provinciale

subsidies naar welbepaalde projecten toe. Deze binnen de VVP reeds besproken beleidslijn wordt reeds enkele jaren met steeds betere resultaten toegepast in Limburg, terwijl het provinciebestuur van Vlaams-Brabant ook via deze weg de heem- en geschiedkundige kringen wil stimuleren in plaats van gewoon subsidies uit te delen. Ook het op te richten Vlaams Centrum voor Volkscultuur kan via een viersporenbeleid hier iets speciaals doen, naar het beleid, naar de vrijwilligers, naar het onderwijs en de academische wereld en naar synergiepartners toe. Het grote voordeel is dat ze geen subsidies aan het veld kan verdelen, zodat hier hopelijk geen obstructies kunnen rond ontstaan.